

turen, andere heiligen (Utrecht, 1983) 217-239) en beschouwt Servatius als een pion in de politiek van de Duitse keizers, met name van Frederik I Barbarossa. Mijns inziens ten onrechte, want Barbarossa gebruikte voor zijn anti-pauselijke politiek een betere pion: Karel de Grote en dat deed hij rechtstreeks en onbewimpeld. Bij Jocundus kan men lezen hoe het kapittel zijn patroon onder de aandacht bracht van vooral keizer Hendrik IV om aanzien, macht en in het bijzonder bescherming te krijgen.

Het bezwaar van J. C. G. M. Jansen in *BMGN*, XCVII (1982) 143-144 tegen het onderzoek van Utrechtse kunsthistorici naar de bouwgeschiedenis van de Servaaskerk, geldt ook *Der gude Sente Servas*: het formuleren van een hypothese is niet gelijk aan het bewijzen van een stelling. Toch gaat op deze basis de redenering verder en daardoor worden de resultaten steeds meer spectaculair.

De auteur heeft een kunst- en cultuurhistorische studie geschreven die grote vakbekwaamheid bewijst. Hij slaagt erin te laten zien hoe Servatius gebruikt werd, en dat geldt voor meer heiligen, om opvattingen en motieven te ondersteunen die verre van heilig zijn. De legenden hebben de heiligen geschapen en aan Koldewij is het te danken dat dit proces door de analyse van de Servatiana door de eeuwen heen te volgen is.

C. A. A. Linssen

V. D. van Aalst en K. N. Ciggaar, ed., *Byzantium and the Low Countries in the Tenth Century. Aspects of Art and History in the Ottoman Era* (Hernen: A. A. Brediusstichting, 1985, xv + 164 biz.).

Op 30 en 31 augustus 1985 werd op het kasteel Hernen een symposium georganiseerd gewijd aan Byzantium en de Lage Landen in de tiende eeuw, onder verantwoordelijkheid van de Brediusstichting (doel onder andere de studie van de Byzantijnse cultuur). Aanleiding tot dit colloquium lijkt de schenking als *allodium* door keizerin Theophano (?) van een groot deel van territorium en inkomsten aan graaf Dirk II.

Aan deze gebeurtenis wordt uitvoerig aandacht besteed door K. N. Ciggaar in een artikel 'The Empress Theophano (927-991): Political and Cultural Implications of her Presence in Western Europe, in particular for the County of Holland' (33-37). Laat ik direct maar zeggen dat ik niet erg overtuigd ben van de aangevoerde implicaties van Theophano's aanwezigheid in Nijmegen en Utrecht. Het artikel is sterk hypothetisch, een zin als 'Theophano was not only the godmother, the spiritual mother, of the county of Holland but also inspired that specific genre in Netherlandish painting, the donor 'portrait' (58) wordt volstrekt niet bewezen of zelfs maar waarschijnlijk gemaakt. De oorkonde van 985 ziet zij — in navolging van Koch — als een allodificatie. In de tekst van dit stuk (Koch, *OHZ*, I, nr. 55) is slechts sprake van *in proprium dare*, hetgeen iets anders is. Het door Ciggaar geciteerde *Handwörterbuch* (64 noot 36) geeft in kolom 120 onder *Allod* tussen haakjes het verschil aan: 'Die schön früh bezeugte Verdeutschung *eigen* unterscheidet nicht zwischen A. [= Allod] und *proprium*, bzw. *proprietas* (die auch Verfügungsbeschränkungen unterworfen sein können)'. Het begrip allodificeren stamt trouwens uit de zeventiende, het middeleeuwse *alodiare* uit de dertiende eeuw (zie kolom 122). Ook is het jammer dat geen gebruik is

gemaakt van het voortreffelijke boekje van G. Rothhoff, *Studien zur Geschichte des Reichsguts in Niederlothringen und Friesland ...* (Rheinisches Archiv 44; Bonn, 1953). Als Theophano ook maar iets met de Lage Landen te maken heeft gehad, dan komt Nijmegen veel eerder in aanmerking dan Holland. Afgezien van een aantal bezoeken aan de palts werd in het Groesbeekse haar zoon Otto (III) geboren, in 991 overleed zij in Nijmegen, waar zij volgens de *vijftiende-eeuwse* Nijmeegse kroniekschrijver Willem van Berchen (editie Sloet van de Beele, 24), dikwijls placht te vertoeven (*ubi morari erat solita*).

Een tweede artikel dat over Byzantium en Holland handelt is van de hand van de kunsthistorica A. S. Korteweg, 'Thierry II, Count of Holland and his Wife Hildegard and their Donations to Egmond Abbey' (146-164). Dit artikel is de tegenpool van het stuk van Ciggaar. De schrijfster rept niet over een beïnvloeding van de twee beroemde miniaturen (waaronder 'the donor portrait') in het Egmondse Evangelieboek door Theophano (zie hierboven het citaat, bij Ciggaar, 58); mevrouw Korteweg blijkt zich kennelijk niets aan te trekken van de direct op dit bewuste citaat volgende suggestie: 'The latter point deserves more attention from art historians ...'. Belangrijker lijkt mij dat zij op grond van stijlkenmerken de miniaturen circa 970-975 plaatst. Zij meent dat de bouw van een stenen kerk in Egmond ergens tussen 965 en 970 begonnen moet zijn en dat dit evangeliarium aan St. Adelbert werd aangeboden bij de voltooiing van de laatste fase, het koor. Dit laatste wordt overigens door J. M. van Winter in een artikel in het tijdschrift *Holland*, XVIII (1986) speciaal 22-23, naar mijn mening niet erg overtuigend, verworpen.

De andere artikelen in deze bundel hebben — maar dat is ook reeds elders geconstateerd — of niet veel, of helemaal niets met het thema van het boek te maken. In het goed gedocumenteerde artikel van J. M. van Winter wordt (19-20) de kwestie van Liutgard als zuster van keizerin Theophano opnieuw naar het rijk der fabelen verwezen; Ciggaar haalt haar via een achterdeur weer binnen: Liutgard is nu een 'spiritual sister' van Theophano geworden (51).

P. H. D. Leupen

D. Lambrecht, *De parochiale synode in het oude bisdom Doornik gesitueerd in de Europese ontwikkeling, 11de eeuw -1559* (Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor wetenschappen, letteren en schone kunsten van België. Klasse der letteren, jaargang XLVI, nummer 113; Brussel: Paleis der Academiën, 1984, 328 biz., BH200,-, ISBN 90 6569 347 5).

De parochiale synode of het seendgerecht is een voor de Nederlanden nog weinig bestudeerde vorm van middeleeuwse kerkelijke strafrechterlijke procedure. Het boek van D. Lambrecht over dit onderwerp in het bisdom Doornik vult dan ook beslist een leemte op in de historiografie van het kanonieke recht in de Nederlanden. In een eerder verschenen belangrijk artikel (*TRG*, XLIX (1981) 47-100) had de auteur de vroegste geschiedenis van deze zogenaamde wroegingsprocedure in het algemeen geschetst. Vanaf het einde van de elfde eeuw zijn er (weliswaar schaarse) bronnen voorhanden om voor specifiek het bisdom Doornik de geschiedenis te schrijven van deze kerkelijke procedure, die zich in de loop van de negende eeuw als lekenvisitatie had ontwikkeld. Daar er, omwille van de aard zelf van deze procedure, geen archieven bewaard zijn van de parochiale synodes, heeft de auteur voor zijn studie een beroep moeten doen op indirecte bronnen die in hoofdzaak betrekking hebben op contentieuze aspecten van de uitoefening van het synoderecht en bovendien zeer